

ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNDE YENİLİKLER

Doç. Dr. Leyla ÖZYÜREK*

İŞİTİRİM ve UNUTURUM GÖRÜRÜM ve HATIRLARIM YAPARIM ve ANLARIM

Çin Atasözü

Öğrenciler yalnızca işittikleri şeyleri kolayca unutmaktadırlar. Oysa bizzat katıldıkları bir etkinlik onların konuyu daha iyi anlamalarına ve kolay kolay unutmamalarına yardım etmektedir.

Öğrenciler sınıflarda pasif bir durumda oturarak öğretilmek istememektedirler. Klasik yöntemler yapılan eleştirilerin hemen hemen tümü bu noktadan kaynaklanmaktadır.

Yapılan pekçok araştırma, klasik yöntemlerle öğretimin etkinliğinin son derece düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Trenaman, yetişkinlerden oluşan bir sınıfta, öğrencilerine 15 dakika radyo konuşması dinletmiş ve peşinden gerçek hatırlama testi uygulamıştır. Öğrencilerin aldıkları puanların ortalamasını 41 olarak bulmuştur. Başka bir gün 30 dakika radyo konuşması dinletmiş ve yine testi uygulamış, bu kez ortalamayı 25 olarak saptamıştır. Araştırmacı ikinci 15 dakikanın birincisine oranla çok daha az yararlı olduğu ve öğrencilerin ikinci 15 dakikada dikkatlerinin daha fazla köreldiği sonucuna varmıştır. Yine araştırmacı gözlemlerine dayanarak öğrencilerin bu ikinci 15 dakikada yorgunluk hissettiklerini ve dikkatlerini belli bir noktada toplayamadıklarını belirtmektedir.¹

Araştırmacının "anlatım" üzerinde yaptığı bu küçük çalışmanın öğretmenin etkinliklerine şöyle yansması gerekmektedir; bir öğret-

(*) Eğitim programları ve öğretim bölümü öğretim üyesi.

men anlatım yöntemini sürekli olarak, uzun bir zaman periyodunda kullanmamalıdır. Örneğin, öğretmenin 15 dakikanın sonunda etkinlik değiştirmelidir. Yine araştırmacılar öğrencilerinin ruhsal durumlarına karşı duyarlı öğretmenlerin, öğrencilerinin değişiklik için verdiği sinyalleri dikkat ettiklerini belirtmekte ve böyle öğretmenler aldıkları tepkilere göre öğretimlerini yönlendirirler, demektedirler.^{2,3}

Anlatım gibi tek yönlü iletişime dayanan klasik yöntemler öğretmen ya da öğreten merkezli (otokratik) yöntemler olarak tanımlanmaktadır. Bu tür yöntemlerde tekdüze bilgilerin ve becerilerin verilmesi üzerinde durulmaktadır. Dikkatin daha çok bireysel ve grup çalışmaları üzerinde yoğunlaştığı öğrenen merkezli modern yöntemlerde öğrenciler yaratıcılığa, problem çözmeye, kendi fikirlerini geliştirmeye ve bu fikirlerini ortaya koymaya güdülendirilmektedir.

Modern yöntemlerin bazıları yalnızca öğretmen ile öğrencilerin etkinliklere birlikte katılmasıyla yetinmemekte, öğretmenlerinde meslektaşlarıyla bir iletişim ortamı içine girmesini gerektirmektedir. Örneğin, **ekiple öğretim** yönteminde isminden de anlaşılacağı gibi bir grup öğretmen öğrencinin öğretim sorumluluklarını birlikte paylaşmaktadır. Öğrenciler birden fazla öğretmenden öğrenmektedirler. Özellikle sosyal bilimlerde ekipte bulunan her öğretmenin görüşünü öğrenciye yansıtması son derece önemlidir. Böylece öğrenci birden çok öğretmenin görüşünü alarak konu hakkında derinlemesine bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu yöntemin bir diğer önemli yararı öğretmenlerin kendi meslektaşlarının fikir ve öğretim biçimlerinden haberdar olmaları, meslektaşlarının kendileri hakkındaki düşüncelerini öğrenmeleridir. Bir öğretmen "ben ve öğrencilerim arasına kimse girip, beni eleştiremez", diyebilir. Oysa tecrübeler bunun son derece önemli olduğunu göstermektedir.

Aslında pekçok araştırmacı mesleğinin bilincinde olan öğretmenlere şöyle seslenmektedir:

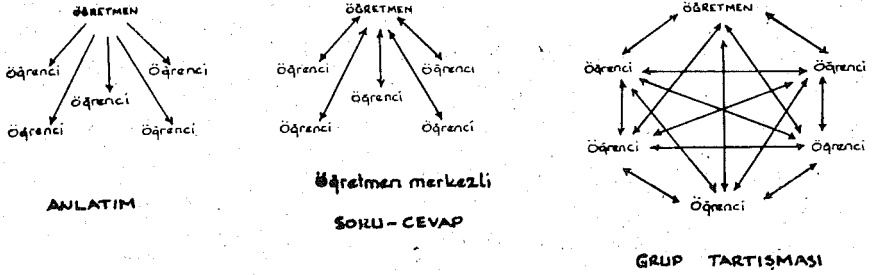
"— Koşullarınız sınıfınızda anlatım yönteminden başka yöntem uygulamanıza el vermeyebilir. O durumda bile kürsünüzün altına koyacağınız bir teyp yada sınıfınıza davet edeceğiniz bir meslektaşınızın gözlemlerinden yararlanarak uygulamaya biçimlerinizi geliştirebilirsiniz."

Etkin bir öğretim için öğretmenin sınıf atmosferinde tüm iletişime açık olması gerekmektedir. Öğretmen-öğretmen, öğretmen-

ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNDE YENİLİKLER

Öğrenci etkileşimi yanında öğrenci-öğrenci etkileşimine de olanak hazırlamalıdır. Örneğin, konu yaklaşımı ve grup tartışmaları, örnek olay incelemeleri, sorun çözme gibi yöntemleri uygulayan öğretmen öğrencilerinin kendi aralarında konuşmalarına birbirlerinden etkilenmelerine ve birbirlerinden birşeyler öğrenmelelerine yardımcı olmaktadır ki bu son derece gereklidir. Şema 1 örnek olarak üç değişik yöntemi-anlatım, soru-cevap ve grup tartışmasını- ele almakta, ve bu yöntemlerin uygulandığı bir sınıf atmosferindeki etkileşimleri göstermektedir.⁴

Şema 1. Değişik yöntemlerin uygulandığı bir sınıfta etkileşim

Şunu açıklıkla belirtmek gerekir ki hiçbir ders için hiçbir yöntem sihirli deyim değildir. Şu derste şu, bu derste bu yöntem kullanılmalıdır, denilemez, öğretmen kendi kişisel çabalarıyla ve duyarlılığıyla sınıfına en uygun gelen yöntemleri seçecek ve yine sınıftan aldığı sinyallerle değişikliklere gidecektir.

Öğretmenin yöntem seçimini:

- Öğretim sonucunda öğrencide geliştirmek istediği nitelikler,
- Öğrenci sayısı,
- Öğrencinin niteliği,
- Yöntemin niteliği (maliyeti ve benzeri özellikleri)
- Fiziksel olanaklar,

etkilemektedir. Bunların tümünden önemlisi, öğretmenin niteliği yöntem seçimini etkilemektedir. Eğer öğretmenlere yeni yöntemler tanıtılmaz, kullanımları, faydalı ve sakıncalı yanları gösterilmezse bu konuda çabada bulunmaları da istenemez. Örneğin, benzetişim tekniğini bilmeyen bir öğretmen derste yeri geldikçe bunu uygulamıyor diye kınanamaz, yada kınanmaması gerekir.

Günümüzde pek çok ülke, öğretmenlerini hizmet-içi eğitim aracılığıyla **öğretim yöntemlerindeki yenilikler** konusunda sürekli olarak eğitmektedir. İngiltere, Belçika, Fransa, Almanya bu ülkelerin başında gelmektedir.

Bilindiği gibi, öğretim yöntemlerindeki yenikler, eğitim teknolojisinde de yenilikler gerektirmektedir. Genellikle, öğretmenler bir yeniliğe karşı (o yeniliğin kendi yerini alacağı endişesiyle) tutucu davranmaktadırlar. Örneğin, programlı öğretim materyallerine karşı tepki de bu yüzden oluşmuştur. Bugün, ülkeler bir yandan yenilikleri öğretmenlere tanıtıcı hizmet-içi eğitim programları uygularken diğer yandan da her yeniliğin kendilerine karşı değil, kendilerinin yanında yer alacağını vurgulamak istemektedirler.

Yenilikleri uygulamadan önce, yeniliklerin uygulanacağı ortamların yaratılması önemlidir. Oysa ülkemizde varolan koşullar yeniliklerin uygulanmasına engel oluşturmaktadır. Bunlardan bir-ikisine kısaca değinmek gerekirse:

1. **Sınıf mevcutları çok fazladır.** Örneğin, ilköğretimde bir öğretmene 35-40 öğrencinin düştüğü bir eğitim ortamında yeniliklerin uygulanamaması çok doğaldır.

Modern yöntemlerin uygulanabilmesi için sınıf mevcudunun optimum sayısının kaç olması gerektiği sorulduğunda **mümkün olduğu kadar az** yanıtı verilmektedir.

Gerçekte, kalabalık sınıflar yalnızca modern yöntemlerin değil, klasik yöntemlerin de uygulanması için bir engeldir.

2. **Ders çizelgeleri çok katıdır.** Belli bir kurumun programına yerleştirilen bir ders bir yıl aynı gün ve saatte, aynı süreyle okutulmaktadır. Bu süre 40-45 yada 50 dakikadır. Bu zaman periyodu, muhtevanın anlatımdan başka yöntemlerle işlenmesi için yetmemektedir.

Blok saat kavramı programlara bir yenilik olarak girmiştir ama yanlış uygulanmaktadır. Blok saatin espirisi fen bilimlerinde yada uygulamalı bir derste ele alınan bir işlemi bitirecek zamanı sağlamaktır. Normal bir derste işlem bitmeden zil çalmaktadır. Blok saat bu aksaklığı ortadan kaldırmak için programlara yerleştirilmiştir. Ancak ülkemizde uygulaması öğrenciyi iki ders saati dışarı çıkarmama gibi bir durum yaratmaktadır. Bir blok saati yine iki öğretmen

ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNDE YENİLİKLER

kullanmakta 45 dakika sonra biri dersten çıkarken diğeri koşar adımlarla derse girmektedir.

3. **Günlük öğretim süresi çok kısıtlıdır.** Ülkemizde ilk ve orta-öğretimde ikili hatta 11 ilimizde ilköğretimde üçlü öğretim olduğu düşünüldüğünde, öğrencinin gününün ancak 4-5 saatini okulda geçirdiği ortaya çıkmaktadır. Bu sürenin bir kısmının beslenmeye, teneffüslere ayrıldığı gözönüne alındığında, en iyimser hesaplamalarla gerçek öğretim için ayrılan sürenin 2,5-3 saati geçmediği anlaşılmaktadır.

4. **Muhteva çok yüküldür.** Her öğretim kademesinde tekrar edilen ve öğrenciyi yaratıcılıktan çok ezberciliğe yönelten bir yığın muhtevayı öğrenciye kısa sürede vermek endişesi içinde olan öğretmen zorunlu olarak klasik yöntemlerden vazgeçememektedir.

4. **Araç-gereç yeterli değildir.** Okullarımızın çoğunda araç-gereç noksanlığı öğretimin kalitesini etkilemektedir. Araç-gerece sahip olan okullar da çeşitli nedenlerle bunlardan yararlanamamaktadırlar.

Yukarıda kısaca ve kalın çizgilerle verilen nedenler ve benzerleri diğer ülkelerde yıllardır uygulanan yöntemlerin ülkemiz için hâlâ yenilik olarak görülmesine neden olmaktadır. Örneğin, fen bilimlerimizin öğretiminde Heuristik yöntemin uygulanması bundan 90 yıl eskiye dayanmaktadır. İlk kez 1890 yılında Armstrong tarafından ortaya atılan bu yöntem ile fen bilimlerinin öğretiminde anlatım yerine laboratuvar çalışmaları yapılması önerilmiştir. Bu yöntemde öğrenciler sıralarında oturup öğretmenlerinin anlattıklarını ders kitaplarından izleyeceklerine, laboratuvarlarda bizzat deneyler yaparak öğreneceklerdir. İşte bu tarihten sonra Armstrong'un Heuristik yönteminin ışığında "öğrencilerimize fen bilimlerini en iyi nasıl öğretebiliriz?" sorusuna cevap aranmaya başlanmış ve çeşitli tarihlerde bu konudaki çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Fen bilimlerinin öğretiminin modern tarihçesi ise 1957 yıllarına raslamaktadır. Bilindiği gibi 1957 yılı aslında yalnızca fen bilimleri için değil, insanlık tarihi için dönem noktası sayılır. Bu tarihte (4 Ekim 1957) ilk yapay uydu SPUTNİK 1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından uzaya fırlatılmıştır. Bu atılım ülkeleri, özellikle, fen bilimlerinin muhtevası ve öğretiminde yenilikler üzerinde yoğun çalışmalar yapmaya yönelmiştir.⁵ Oysa ülkemizde fen bilimleri hâlâ 1890'ların modası olan yöntemlerle öğretilmektedir.

Sonuç olarak, bir eğitim seferberliği içinde olduğumuz bu günlerde çağımıza ayak uydurmak istiyorsak öğretmenlerle birlikte sistematik ve derinlemesine çalışmalar yaparak, öğrencilerin "yaptığım zaman anlarım" sloganına uygun yöntemler geliştirilmeli: tüm öğretmenler bu çalışmalardan hizmet-içi eğitim programları aracılığıyla haberdar edilmeli, ve en önemlisi sınıf ortamında bu yöntemlerin uygulanabileceği koşullar sağlanmalıdır.

K A Y N A K Ç A

1. Trenaman, J.M., *Communication and Comprehension*, Longman, 1967.
2. Beard, R., *Teaching and Learning in Higher Education*, Penguin, 1970.
3. Bligh, D.A., *What's the use of Lectures?*, Penguin, 1972.
4. Mc. Keachie, Doyle, Maffett, *Psychology*, Addison-Wesley Publishing Company. 1976.
5. Küçükahmet, L., "İngiltere'de Fen Programlarını Geliştirme Projeleri", *A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1-4, Ankara, 1976.